

2. Substantivní flexe

14/11/05

1. Substantivália

- primárně slouží jako ŘÍDÍCÍ členy (tzv. heads) substantivní fráze
- lexémy morfosyntakticky obdobné substantivům

- a) substantiva (*le romeha/romenca*)
- b) osobní zájmena (*manca, tumenca, leha*)
- c) reflexiva a reciproka (*peha, penca, jekhavraha*)
- d) pronominália osoby (*kaha, varekaha* atd.)
- e) pronominália věci (*soha, varesoha* atd.)

2. Flexivní kategorie

A. Číslo

- paradigmatická kategorie
 - hodnoty: SG [= singulár] vs. PL [= plurál]
 - i. nejčastěji determinovány sémanticky, KVANTITOU REFERENTA, např. SG *cigaretl'-a* vs. PL *cigaretl'-i*
 - ii. méně často determinovány syntakticky, REKCÍ KVANTIFIKÁTORU, např. *but graja*, tj. *but* → PL
-
- a) ano u substantiv a osobních zájmen
 - b) jen v někt. dialektech u reflexiv: *pes* vs. *pen/pumen*
 - c) ne u pronominálií osoby a věci

B. Pád

- paradigmatická kategorie
 - hodnoty (8): NOM, ACC, DAT, LOC, ABL, SOC, GEN, VOC
 - i. často determinovány syntakticky, GRAMATICKÝM VZTAHEM („větným členem“), zvl. rekcí slovesa, např. subjekt → NOM, nepřímý objekt slovesa *bičhav-* → DAT, atribut → GEN
 - ii. často determinovány sémanticky, SÉMANTICKOU ROLÍ REFERENTA, např. komitativ → SOC (*o Mišus gel'as le Pavlik-oha*)
-
- všechna substantivália mají DAT, LOC, ABL, SOC, GEN
 - a) NOM chybí u reflexiv a reciprok (→ syntax)
 - b) ACC chybí u neživotných substantiv a pronominálií věci → §3
 - c) VOC chybí u zájmen (snad kromě zájmen 2. osoby) a u pronominálií, jen potenciální je u neživotných substantiv

C. Rod

- hodnoty: M [= maskulinum] vs. F [= femininum]
- i. u životných substantiv, zvl. u označení lidí a vyšších živočichů determinovány sémanticky, biologickým n. kulturním POHLAVÍM, např. *graj* vs. *grasňi*
- ii. zvl. u neživotných substantiv determinovány morfologicky, FLEXIVNÍ TRÍDOU a jejími morfologickými znaky, např. NOM.SG *-o* → M (*khor-o* „džbán“), OBL.SG *-a-* → F (*čuč-a-* „prs“)
 - tj. z flexe substantiva můžeme usuzovat na jeho rod
 - ale i opačně: z rodu substantiva můžeme částečně usuzovat na jeho flexi, např. např. M → *-s-* v OBL.SG

Rod (= rodová třída) vs. flexivní třída

- rod substantiva je třída definovaná KONGRUENCÍ (pokud sémanticky nebo morfoloogicky definovaná třída substantiv nevyvolává kongruenci modifikátorů a/nebo slovesa, nejde o rod)
 - flexivní třída substantiva je definována MORFOLOGICKÝMI ZNAKY flexe samotného substantiva
 - v někt. jazycích (např. v latině): substantiva různého rodu mohou patřit do téže flexivní třídy
 - v romštině: substantiva různého rodu se nikdy neskloňují shodně
-
- a) inherentní kategorie u substantiv
 - b) status kategorie (inherentní vs. paradigmatický) u zájmen 3. osoby závisí na analýze
 - c) ne u osobních zájmen 1. a 2. osoby, reflexiv a pronominálií osoby a věci

Shrnutí

Tab. 1: Třídy substantiválií podle relevance flexivních kategorií

TYP SUBSTANTIVÁLIA	ČÍSLO	PÁD			ROD
		NOM	ACC	VOC	
a1. substantiva živ.	+	+	+	+	+
a2. substantiva neživ.	+	+	-	(+)	+
b1. osobní zájmena 3	+	+	+	-	+
b2. osobní zájmena 12	+	+	+	-	-
c. reflexiva	(+)	-	+	-	-
d. pronominália osoby	-	+	+	-	-
e. pronominália věci	-	+	-	-	-

Tab. 2: Status a determinace flexivních kategorií substantiv

KATEGORIE	STATUS	DETERMINACE
ČÍSLO	paradigmatická	sémantická > syntaktická
PÁD	paradigmatická	sémantická & syntaktická
ROD	inherentní	sémantická & morfoloogická

3. Životnost

- inherentní kategorie
- determinována sémanticky, biologickou n. kulturní ŽIVOSTÍ, např. *graj* > *baj*, *ko* (osoba) > *so* (věc)

Status AKUZATIVU u neživotných substantiválií

- a) tradiční analýza: AKUZATIV (= pád přímého objektu) mají všechna substantivália, u neživotných substantiválií je však systematicky homonymní s nominativem
- b) nová analýza: AKUZATIV mají jen životná substantivália, u neživotných substantiválií se v přímém objektu užívá nominativ

(1a) *m-ir-i* *rokl'-a* *puraň-i*
 1SG-GEN-NOM.SG.F sukně(F)-NOM.SG starý-NOM.SG.F

“moje sukně je stará”

(1b) *dikh-es* *m-ir-i* *rokl'-a?*
 vidět-2SG 1SG-GEN-NOM.SG.F sukně(F)-NOM.SG

“vidíš moji sukni?”

- (2a) *m-ir-i* *kamaratk-a* *terň-i*
 1SG-GEN-NOM.SG.F kamarádka(F)-NOM.SG mladý-NOM.SG.F
 “moje kamarádka je mladá”
- (2b) *dikh-es* *m-ir-a* *kamaratk-a?*
 vidět-2SG 1SG-GEN-OBL.SG.F kamarádka(F)-OBL.SG[=ACC.SG]
 “vidíš moji kamarádku?”

- Životnost je flexivní kategorií substantiválií v tom smyslu, že determinuje ne/existenci kategoriální hodnoty ACC („hyperparadigmatická“ kategorie)

Poznámka: Skutečný akuzativ je však u neživotných substantiválií potenciální, jeho vytvoření může být aktivováno jazykovým kontaktem.

- (3) *l-e* *kher-es* *hin* *bang-e* *fal-i*
 DEF.OBL dům(M)-OBL.SG[=ACC.SG] být.3 křivý-NOM.PL zed'(F)-NOM.PL
 -OBL.SG.M
 „ten dům má křivé zdi“

4. Flexivní klasifikace (...)